

Burgerinitiatief en lokaal bestuur: betrokken afstand houden

Filip De Rynck, em. Universiteit Gent
VVSG, dinsdag 21 november 2023

Burgerinitiatieven omschreven

- Voorstellen van burgers voor interventies in de publieke ruimte die door burgers worden gedragen en uitgevoerd, in een kader van oproep en selectie bepaald door het lokaal bestuur:
  - Onderscheiden van voorstellen, signalen, inspraakresultaten,...
  - Onderscheiden van (deliberatieve) burgerbegroting
  - Onderscheiden van burgerpanels, referenda,...
  - Onderscheiden van buurtfeesten,...
- Niet helemaal nieuw: invulling van subsidiariteit en rol van het middenveld (zie bv: Natuurpunt, Mutualiteiten, Zorginitiatieven,...), ook lokaal zonder lokaal bestuur
- Wel eerder nieuw: de lokale overheid activeert zelf burgerinitiatief

De vlag stuurt de lading

Soorten initiatieven ingebed in soorten verhoudingen tussen burgerinitiatieven en overheid:

- Initiatieven in de profitsfeer (start – ups, coöperatieven,...)
- Initiatieven in de collectieve ‘persoonlijke’ sfeer (wonen, zorg, onderwijs,...)
- Initiatieven in de publieke ruimte (openbaar domein, sociaal domein, cultuur,...)
- Initiatieven in de (semi) private ruimte

Gemeentebreed en/of wijkniveau: de territoriale focus werkt sturend:

- Het wijkniveau genereert specifieke types van projecten (animatie, sociale sfeer, openbaar domein,...)

Het proces stuurt de lading

- Oproep en procedure voor indiening, selectie en beslissing:
  - Eenmalig, regelmatig of permanent?
    - Zit er een leercurve in, voor burgers en voor het bestuur?
  - Open oproep of ondersteuning op afroep?
    - Open oproep voert een vorm van competitie in
    - Competitie: omgaan met winnaars en verliezers
  - Niveau van ondersteuning:
    - Hoeveel middelen worden vrijgemaakt?
    - Hoe afhankelijk zijn burgers van deze middelen?
  - Procedure van selectie
    - Wat moeten mensen indienen, in welke vorm, met welke 'zekerheid'?
    - Gehanteerde criteria en kwaliteit van de criteria (cocreatie, draagvlak,...)
    - Wie toetst de criteria en in welke fase?
  - Wijze van selecteren en beslissing:
    - Beslissing door college / gemeenteraad
    - Afweging criteria en projecten door burgers: voorstel voor beslissing
    - Burgers op gemeentelijk niveau of burgers op wijkniveau
    - Stemming over projecten, deliberatie of geloot panel
  - Kijken 'vreemde ogen' mee?

Reflecties bij het proces

- Hoe sturend werken reglementen en criteria op de aard van de initiatiefnemers en de aard van de burgerinitiatieven?
  - Focus op wijkniveau bepaalt aard van de projecten
  - De voorselectie begint bij het reglement en criteria voor dossiers
- De sociale selectie door oproep, reglement en criteria:
  - Het concept burgerinitiatief werkt sociaal selectief
  - Wel onderscheid tussen initiatiefnemers, bereik en effect van initiatieven
  - Investeert het lokaal bestuur in eerstelijnsondersteuning van initiatieven?
  - Legt het lokaal bestuur voorwaarden op?
- De relatie met het georganiseerde middenveld
- Impliciete keuzes in de loop van het proces:
  - Weinig controversiële projecten, eerder volgend bij het reguliere beleid?
  - Leidt ondersteuning door het lokaal bestuur stilzwijgend tot 'vriendelijke' projecten?

De interactie stuurt de lading

- Burgerinitiatieven zijn zelden 'autonoom', in ons bestel is 'de' overheid altijd betrokken (en niet alleen de lokale overheid)
  - Betrokken: regelgever, bepaler van procedures
  - Betrokken: uitgedaagd in het reguliere beleid
  - Betrokken: bekritiseerd in de politieke keuzes, effect van besparingen,...
  - Betrokken: noodzakelijk om burgerinitiatief te realiseren
- Tussen indienen en realisatie: zowel een proces bij het burgerinitiatief als een proces in het lokaal bestuur:
  - Eerste idee wijzigt, draagvlak verandert, technische vragen duiken op, projecten evolueren in de loop van het traject
  - Parallel is er ook een proces van overleg binnen het lokaal bestuur, tussen diensten, ambtenaren en politici
  - Burgerinitiatieven bevragen logica's van bestuur, proces binnen bestuur kan ook burgerinitiatief bevragen

Interne organisatie stuurt de interactie

- Omgaan met zelf opgewekte burgerinitiatieven is in de cultuur en structuur van lokale besturen niet vanzelfsprekend:
  - Soms meeliften met een mode en vervolgens schrikken van de gevolgen
  - Van 'buiten naar binnen' denken ipv van 'binnen naar buiten'
  - Interne organisatie, procedures en processen worden bevroegd
  - Maatwerk botst met bureaucratische logica's
- Ambtenaren die centraal staan in de interactie:
  - Hoe communiceren zij in de directe contacten met burgers?
  - Betrokken zijn en afstand houden: inherent aan de positie
  - Welk mandaat hebben ze, welk mandaat verwerven ze? Hoe vullen ze dat mandaat in? Bvb: contact leggen en overleg met andere diensten dan deze van de bevoegde schepen?
  - Impliciete selectie doorheen deze contacten

Mensen sturen de interactie

- Ambtenaren als ‘grenswerkers’:
  - Zonder stevige ambtelijke ondersteuning lukt het niet (als het bestuur tenminste gemeente ambities heeft)
  - Opbouwen en behouden van vertrouwen bij burgerinitiatieven in de dagelijkse contacten
  - Meedenken, faciliteren, afraden, ondersteunen maar wel verantwoordelijkheid bij burgers laten: delicaat en subtiel
  - Opbouwen en behouden van vertrouwen bij politici en collega ambtenaren, doorheen bemiddeling in de interne organisatie